

Деркач В. В.

ЛЕКСИКО-ГЕНЕТИЧНА ТА СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ М. ДРАГОМАНОВА

Мовознавча термінологія має давню греко-латинську основу. Словниковий склад українознавчої термінології почав створюватися паралельно із розвитком системи лексичних зв'язків мов світу, зовнішніх контактів у науковій сфері. Формування власне української мовознавчої термінології починається з появою різних граматик ХУІ ст. А сучасна лінгвістична термінологія починає формуватися у ХІХ ст.

Творча спадщина М Драгоманова в деякій мірі відбиває цей процес і є свідченням співвіднесення інтернаціональних та рідномовних термінів та терміноелементів.

Ми виділяємо такі групи лінгвістичних термінів з погляду їх лексико-генетичної характеристики:

1. Терміни - інтернаціоналізми (грецизми, латинізми, францизми) : *філологія, ситіль, лінгвіст* тощо.
2. Російсько- українські спільні терміни: *язик, славістика* тощо.
3. Власне українське утворення: *мова, словник* тощо.
4. Термінологічні словосполучення: *літературний язик, поетична мова* тощо.

Основа мовознавчої термінології, уживаної в працях М Драгоманова, становлять **давні іншомовні запозичення** з давньогрецької та латинської мов, які, як правило, в процесі творення науки про мову нерідко механічно переносились на українську мову. Саме переклад грецьких граматик суттєво вплинув на те, що грецькі терміни та їх переклади стали підґрунтям граматичної термінології у слов'янських мовах. Варто відзначити, що лінгвістичних грецизмів у метамові М Драгоманова більше, ніж латинізмів - 14: 4.

Отже, грецизми є фундаментальними в усіх тематичних групах *тар* презентовані у творчості Драгоманова. Найбільше їх серед термінів, що стосуються назв науки про мову (*філологія, атомізм*) та термінів, пов'язаних із аналізом художніх творів (*афоризм, гекзаметр, епітет, фраза*). Свійські грецькі терміни є назвами фахівця з мови (*філолог*), розділів мовознавства (*етимологія, фонетика, орфографія*), мовних явищ (*фразеологія, діалект*), наукових праць (*лексикон, граматики*).

Латинізмами є терміни: *тон, елемент, акцентуація, штиль*.

Франко — латинське походження мають слова *лінгвістика, лінгвіст*.

У названих номінаціях чужомовність виявляється через греко-латинські та французькі терміноелементи: *сміслові (лог, граф)* і службові (*-ізм, -изм, -ія, -іст*).

Російсько- українські спільні терміни представлені, зокрема, в одному з основних понять загального мовознавства, зафіксованого в "Леюсисі" Зизанія - *язик* та в терміносполученні *живий язик*.

Репрезентативною є група термінів та позначення навчальних книг, засвідчених у "Лексикою" ПІ *їшицуї (буквар, азбука, кирильська азбука)*. Одиначними є східнослов'янські леасими в групах для позначення лексикографічних джерел (*словар*), понять діалектології (*говсу, наріччя*), орфографії (*гражданка*).

Як бачимо, більшість термінів мають українську фонетико-морфологічну форму - Слова *язик, словарь* є термінами - історизмами, які властиві граматичній термінології ХІХ ст.

Власне українські терміни також є нечисленними, але такими, що відбивають здатність української літературної мови позначати наукові явища.

Серед них один з основних термінів - *мова* й терміносполучення з ним;

терміни фонетики - *вимова, склад* (є одними з найдавніших українських термінів). Уперше вони зустрічаються в "Лексиконі" П Веранди і до кінця ХІХ ст. перемагають назви *"сног", "силляба"*, стають загальноновизнаними у мовознавчій літературі. Використовує М. Драгоманов також термін лексикографії - *словник*, орфографії - *правопис* як менш частотний у порівнянні з формою жіночого роду *правопись*.

Усі ці терміни перейшли до сучасної української мовознавчої термінології, окрім варіанта *правопись*.

Серед **термінологічних словосполучень** виокремлюються три групи.

В одну об'єднують такі складні термінологічні одиниці, у яких стрижневим компонентом є іншомовне слово, а залежним -спільнослов'янським: *філологія слов'янська, філологічні дані, доктринерство язикове*.

Другу групу становлять терміносполучення із стрижневим спільно-оаднослов'янським термінокомпонентом та;

а) латинізмом: *язик літературний, наріччя літературне*;

б) українським фонетико-морфологічним варіантом східнослов'янської лексики: *язик живий, язик англійський, слова? російсько-малоруський, говор протонародний, азбука кирильська*. У третю групу увійшли терміносполучення із стрижневим власне українським компонентом та:

а) грецизмом, латинізмом— *мова поетична, мова літературна*;

б) українським фонетико-морфологічним варіантом

спільнослов'янської лексики; *мова слов'янська, мова мертва, мова жива, мова церковна, мова отечественна, мова українська, м'ва державна* тощо.

Як бачимо, серед термінів-словосполучень високу продуктивність мають двочленні за моделлю Н+А, менше тричленні на зразок *жива чоловіча мова, російський літературний язик* із моделлю №А+А.

За ступенем семантичної валентності компонентів терміносполучень у драгоманівському терміноживанні наявні розкладні лінгвістичні терміни сполучення із перевагою основних іїїеоанавчих лексем у ролі стрижневого слова (*язик, мова, слова?*).

Отже, лексико-генетичний та структурний аналіз лінгвістичних термінів, уживаних М. Драгомановим у стагЕвх і розвідаах, показує активність іншомовних інтфнаціоналідих слів, паралельно з якими функціонують рідномовні синонімічні ВІДПОВІДЕМКИ, що увійшли в наукову мову переважно із граматик ЖХст.